

prof. dr hab. Karol Latowski
Zakład Taksonomii Roślin UAM
ul. Umultowska 8961-614 Poznań

e-mail: latowski@amu.edu.pl

14 PAZ 2013

Ocena

osiągnięcia naukowego oraz pozostałego dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Hanny B. Margońskiej w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

Sylwetka Habilitantki. Dr Hanna Bogna Margońska swoje naukowe zainteresowania rozwijała w ośrodku gdańskim. Po ukończeniu studiów biologicznych na ówczesnym Wydziale Biologii, Geografii i Oceanologii Uniwersytetu Gdańskiego (1992 r.), podjęła pracę w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Gdańsku. W 1996 r. została słuchaczką Studium Doktoranckiego, które zakończyła pomyślnie obronioną pracą doktorską pt. "Rewizja taksonomiczna paleotropikalnego rodzaju *Crepidium* Bl. emend. Szlach. (*Orchidaceae, Malaxidinae*)", wykonaną pod kierunkiem prof. dr hab. Dariusza Szlachetki. Na tej podstawie w czerwcu 2001 r. Rada Wydziału Biologii, Geografii i Oceanologii UG nadała Jej stopień doktora nauk biologicznych w zakresie biologii. Obecnie zajmuje stanowisko adiunkta w Katedrze Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody UG.

Ocena osiągnięcia naukowego. Dr Hanna B. Margońska jest w pełni ukształtowanym botanikiem. Specjalizuje się w podstawowym dziale wiedzy biologicznej, do jakiej zalicza się taksonomię i systematykę, jeśli uznać je za dyscypliny pokrewne, ale rozdzielne. Jest badaczem ściśle ukierunkowanym, gdyż zasadniczy nurt badawczy koncentruje się wokół rozlicznych problemów szczególnej grupy roślin, jakimi są storczykowate. Z tego zakresu wywodzi się praktycznie Jej cały dotychczasowy dorobek naukowo-badawczy. Wskazane przez Habilitantkę główne osiągnięcie to zwarta, 1-częściowa publikacja książkowa:

Margońska H.B., Kowalkowska A.K., Górniak M., Rutkowski P. 2012. Taxonomic redefinition of the subtribe *Malaxidinae* (*Orchidales, Malaxideae*). Koeltz Scientific Books. 606 pp. + XCI pp. (Colour plates + Appendix 1-3). Koenigstein. ISBN 978-3-87429-426-3.

Zapis strony tytułowej osiągnięcia informuje, że jest to publikacja współautorska, jednakże już bliższe przyjrzenie się zawartości treściowej powoduje całkowite pozbycie się wszelkich wątpliwości co do ewentualnego zapytania o merytoryczny udział Habilitantki, gdyż jest on niewątpliwie przewodni. Łączny wkład trzech współautorów wg szacunku Habilitantki został określony na 2%. Tak wysoki wskaźnik udziału własnego (98%!) wzbudzać jednak może pewien niepokój, chociaż wg mnie wyceniony został prawidłowo. W oświadczeniach współautorów podano jednakże odsetek udziału w danym rozdziale, co może prowadzić do pojawienia się niejasności. Opisowo rzecz ujmując udział ten jest w moim przekonaniu minimalny. Dziełem Habilitantki jest całościowa koncepcja badań, zbiór i analiza materiału, interpretacja wyników, niemal całkowita ikonografia, napisanie pracy. Na

marginesie chciałbym jeszcze tylko zauważyć, że takie uhonorowanie współpracowników spotyka się wyjątkowo, acz jest ono tu przypuszczalnie nad wyraz altruistyczne. Podobnie ma się rzecz z zestawieniem indeksu nazw łacińskich autorstwa H.B. Margońskiej i M. Oset!

Osiągnięcie ma charakter monografii taksonomicznej, w całości poświęconej słabo jeszcze rozpoznanej grupie storczyków — *Malaxidinae*. Jest to prawdziwa monografia, i to pisana przez duże M, ze względu na wzorcową kompletność i powtarzalność oraz sprostanie wysokim standardom. Zasadniczym celem badań podjętych przez Habilitantkę była rewizja taksonomiczna i nomenklatoryczna światowych zasobów wszystkich taksonów kiedykolwiek włączonych do tytułowego podplemienia *Malaxidinae* s. lat. Tak sformułowany cel wymagał przeprowadzenia wielu pracochłonnych i uciążliwych prac wraz z koniecznością przestrzegania rygorów (zasad, prawideł i zaleceń) zawartych w Kodeksie z Melbourne — aktualnie obowiązującym Kodeksie Nomenklatury Botanicznej (ICN). Niemalą trudnością w badaniach tej grupy storczyków jest ich szerokie, kosmopolityczne rozmieszczenie.

Tak ambitne dzieło powstać mogło tylko w wyniku wieloletnich badań, których początkiem była praca doktorska na temat wąskiej grupy storczyków — rodzaju *Crepidium*. Mogło też powstać wyłącznie w ośrodku, w którym pracuje grupa badaczy zespolonych wspólnotą problematyki, a takim właśnie miejscem jest placówka gdańska z jej twórcą i liderem — prof. Dariuszem Szlachetką. Ośrodek ten jest liczącą się w świecie placówką taksonomiczno-chorologiczną badań storczykowatych i ze wszech miar zasługuje już dziś na zaszczytne miano "gdańskiej szkoły orchidologicznej".

Omawiane osiągnięcie powstało w wyniku przebadania przez dr H. B. Margońską bardzo obfitego materiału, który objął przede wszystkim muzealne okazy (>13 tys. jednostek), zdeponowane w 38 instytucjonalnych herbariach całego świata, jak i liczne zbiory udostępnione przez indywidualnych kolekcjonerów. Ważny materiał badawczy stanowiły żywe kolekcje oraz prace terenowe prowadzone w warunkach naturalnych Europy, Azji, Francuskiej Polinezji i Hawajów.

Studia nad tytułowym taksonem przede wszystkim opierają się na porównawczych analizach morfologiczno-anatomicznych, wzbogaconych jednakże o charakterystykę biologiczno-ekologiczną, geograficzną i nowoczesne metody biostatystyczne, badania mikrostrukturalne (SEM) i molekularne.

Na tle znanej wśród okrytozalążkowych odmienności storczyków w niektórych procesach biologicznych (m.in. embriologicznych, reprodukcyjnych, ewolucyjnych), stanowiących dla studiów taksonomicznych niemalże wyzwanie, osiągnięcie dr Hanny B. Margońskiej odznacza się kilkoma mocnymi stronami. Wyróżnia je:

- ustalenie zestawu cech diagnostycznych dla poziomu rodzajowego, gatunkowego i wewnątrzgatunkowego;
- nowe ujęcie systematyczne podplemienia *Malaxidinae* s. l. zróżnicowane na dwie linie ewolucyjne związane z geometrią struktur generatywnych i potwierdzone analizą fenetyczną;
- krytyczne uporządkowanie składu taksonomicznego *Malaxidinae* s. l., a w tym stwierdzenie braku podstaw przynależności do tego podplemienia szeregu taksonów ("excluded taxa"), a z przyczyn obiektywnych utworzenie grupy o nieokreślonej pozycji systematycznej ("incertae sedis taxa");
- wprowadzenie do testowania hipotez markerów molekularnych;
- udokumentowanie występowania autogamii u niektórych tropikalnych *Malaxidinae*;
- zaobserwowanie wyspecjalizowanych struktur (osmoforów) emitujących substancje zapachowe, które umożliwiają rozwijanie nowych, interesujących pól badawczych;

- opracowanie dichotomicznych kluczy do identyfikacji podplemion, sekcji, podsekcji, rodzajów i gatunków; cechy w nich ujęte są świetnie opracowane, są zarazem logiczne i przejrzyste;

- sporządzenie niezwykle bogatej, bardzo dobrej dokumentacji ikonograficznej, obejmującej: kilkaset tablic z rysunkami kreskowymi i drugie tyle kolorowych fotografii z pokrojem roślin, z diagnostycznymi organami, a także z zielnikowymi okazami typów nomenklatorycznych; syntetyczne mapy chorologiczne;

- oryginalny zabieg polegający na dodaniu do klasycznej diagnozy wypunktowanych właściwości strukturalnych, dodatkowo wzmacniających prognostyczność identyfikacyjną.

Ocena pozostałego dorobku naukowego. Dr Hanna B. Margońska legitymuje się poważnym dorobkiem naukowym, obejmującym 83 publikacje (z pominięciem głównego osiągnięcia) wydane w latach 1993 – 2012. Z tej liczby 79 pozycji to prace oryginalne, a 4 to krótkie doniesienia. Dorobek uzupełnia upowszechnianie wyników swoich badań poprzez aktywny udział referatowy i posterowy na 11 konferencjach międzynarodowych (Budapeszt, Paryż) i krajowych.

Jako prawidłową oceniam dynamikę publikacyjną, gdyż przeważająca część dorobku (70%) powstała po uzyskaniu doktoratu. Godny podkreślenia jest fakt, że ogromna większość prac została opublikowana w językach kongresowych, przede wszystkim po angielsku, a kilka prac w języku niemieckim i francuskim.

Po przeglądnięciu danych naukoznawczych stwierdzam, że wyniki badań uzyskane dotychczas przez dr H. B. Margońską znajdują się w szerokim, międzynarodowym obiegu. Sprawia to umieszczanie prac w czasopismach z JRC (*Acta Biologica Cracoviensia*, *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, *Annales Botanici Fennici*, *Candollea*, *Plant Systematic & Evolution*), a także w innych znanych periodykach, że wymienię: *Adansonia*, *Ann. Nat. Mus. Wien. Ser. Botanica*, *Die Orchidee*, *Edin. J. Bot.*, *Fragmenta Floristica et Geobotanica*, *Genus Intern. J. Invertebrate Taxonomy*, *Polish Botanical Journal*, *Richardiana*.

Sumaryczny IF, służący dziś powszechnie ocenie osiągnięć naukowych nie jest wysoki (11.172), uważam jednak taki wskaźnik za bardzo dobry, uwzględniając dyscyplinę naukową jaką jest taksonomia oraz wąsko sprofilowany obiekt badawczy, którym trudno konkurować z wieloma innymi. Pewnym odbiciem takiej sytuacji jest też wskaźnik cytowań, których wg bazy Web of Science Habilitantka wykazuje zaledwie 7 (bez autocytowań). Jednak gdy przytoczyć dane z bazy Scopus, to takich cytowań (również bez autocytacji) jest 17. Już ta rozbieżność pokazuje, jak nie powinno się przywiązywać nadmiernej uwagi do modnych obecnie wskaźników naukometrycznych. Na ich ułomność wskazuje też w autoreferacie Habilitantka, podając jeszcze ponad 20 nieuwzględnionych cytowań prac Jej autorstwa, i to w publikacjach znaczących!

Łączna liczba punktów MNiSW (z pominięciem głównego osiągnięcia) wynosi 318, a indeks Hirscha = 2.

Ponad połowa wszystkich prac jest autorstwa zespołów 2-3 (4) osobowych, przy czym przed doktoratem są to praktycznie wszystkie. Po doktoracie kształtuje się już wyraźnie indywidualna "ścieżka badawcza", bowiem połowa z wydanych publikacji są wyłącznego autorstwa Habilitantki ze 100% udziałem (sic!). Niezależnie jednak od tych dwóch cezur czasowych, Jej udział tylko w kilku pracach jest nieduży (20-30 %), a najczęściej jest znaczący i wyceniany na 50 - 90 (98!)%. Potwierdzenie znaczącej roli Habilitantki znajduje się w podanych informacjach słownych, częstokroć wskazujących na istotność udziału. Dotyczy to przygotowania fazy koncepcyjnej, zebrania materiału i przeprowadzenia analiz taksonomicznych, a prawie zawsze, stworzenia oryginalnej ikonografii i kwerendę literaturową.

Dr Hanna B. Margońska jest już "pełnokrwistym taksonomem". Światową wiedzę orchidologiczną wzbogaciła opisując 9 nowych rodzajów, 49 gatunków, a ponadto zaproponowała 318 nazw i nowych kombinacji nomenklatorycznych. W dotychczasowej działalności naukowej dowiodła więc, że jest badaczem z dużym już doświadczeniem, zdobytym dzięki stałemu i konsekwentnemu poszerzaniu umiejętności warsztatowych. Nabyła je w trakcie wielokrotnych staży zagranicznych w ośrodkach Europy (Austria, Dania, Francja, Holandia, Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy), Ameryki (Hawaje), Azji (Indonezja), Oceanii (Nowa Zelandia, Polinezja Francuska: Tahiti), w których spędziła łącznie około 2 lat! Prace Habilitantki są żywym dowodem na to, że klasyczne badania taksonomiczne, oparte przede wszystkim na porównawczych analizach morfologicznych, są nadal użyteczne i niezbędne (*morphologia necessae est!*).

Ocena aktywności dydaktycznej i organizacyjnej. Sfera działalności dydaktycznej Habilitantki jest niewielka. W otrzymanych materiałach wykazana jest tylko opieka nad 5 pracami magisterskimi (w tym jedna aktualnie) w ramach 3 letnich Studiów Magisterskich Uzupełniających stacjonarnych i niestacjonarnych w macierzystej jednostce tj. na Wydziale Biologii UG.

Dr Hanna B. Margońska wykazuje się natomiast wysoką aktywnością i zarazem skutecznością w zdobywaniu funduszy z zewnętrznych (poza uczelnianych) źródeł na realizowanie projektów badawczych. Brała udział w realizacji 5 grantów finansowanych przez Komisję Europejską w ramach Ramowych Programów. Kierowała ponadto dwoma grantami i była lub jest nadal wykonawczynią dwóch innych grantów z Komitetu Badań Naukowych (KBN).

W podsumowaniu stwierdzam, że dr Hanna B. Margońska posiada obszerny, zwarty, bardzo dobrze upowszechniony dorobek naukowy. Po uzyskaniu stopnia doktora dorobek naukowy został wydatnie powiększony i lepiej upowszechniony. Główne osiągnięcie wskazane jako podstawa do ubiegania się o stopień naukowy dr. habilitowanego uważam za spełniające z nawiązką wymagania ustawowe. Osiągnięcie to świadczy o dojrzałości w samodzielnym stawianiu i twórczym rozwiązywaniu podejmowanych problemów badawczych. Omawiane osiągnięcie jest zarazem znaczącym wkładem w rozwój taksonomii roślin. Dr Hanna B. Margońska wykazała się godną podkreślenia aktywnością w pozyskiwaniu środków finansowych na potrzeby realizacji tych kosztownych badań.

Główne osiągnięcie naukowe pt. „Taxonomic redefinition of the subtribe *Malaxidinae* (*Orchidales, Malaxideae*)” oraz pozostała, istotna aktywność naukowa, i wyróżniające się rezultaty na polu organizacji nauki dr Hanny B. Margońskiej pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, że zostały spełnione wymagania stawiane w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) oraz w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1.09.2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć ubiegających się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165).

Wnoszę zatem o nadanie dr Hannie B. Margońskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk biologicznych w zakresie biologii..

Jednocześnie, uznając wysokie walory głównego osiągnięcia, stawiam wniosek o jego stosowne wyróżnienie. Z całym przekonaniem stwierdzam, że przede wszystkim jest to dzieło globalne - monograficzne, a więc zawierające charakterystykę światowych zasobów słabo dotąd rozpoznanej grupy storczyków (z podplemienia *Malaxidinae*). Wskazane przeze mnie jakościowe walory tej monografii zapowiadają w moim przekonaniu jego ważną w nauce cechę, a mianowicie trwałość.

Poznań, 14.10.2013 r.

(prof. dr hab. Karol Latowski)